

בהנאה, כי רבא הרי חזר בו, כמבואר.

שאל אותו רב הונא: **והא מר הוא דאמר**, הלא רבינו אמר: **שיכשך**, בלי כוונת ניסוך — **אין עושה יין נסך** [גירסא אחרת: **וכי שיכשוך עושה יין נסך?**], והתרת את כל היין בהנאה?

ענה לו רבא: **אימר דאמרי אנא**, במה אמרתי להתיר, **לבר מדמיה דההוא המרא**, התרתי למכור את החבית חוץ מדמי היין שבדלי. אבל, **דמי דההוא המרא**, למכור עם דמי היין שבדלי — **מי אמרי**, וכי אמרתי להתיר?!

ורבא אמר כן מחמת בושה, אבל האמת היא, שרבא, לפני שהחזירוהו אביי, התיר למכור אף את היין שבדלי.

ועתה מספרת הגמרא, את הסיפור שאביי החזירו (128).

אמר רבא: **כי אתאי לעיר פומבדיתא** — **אקפן נחמני שמעתתא ומתניתא דאסיר**, הקיפני, כלומר, הקשה עלי אביי [כינויו "נחמני"] משמועות של אמוראים וברייתא, להוכיח לי שכל היין שבחבית אסור.

ומספר רבא: **שמעתתא** מה הן השמועות?

דההוא עובדא, מאורע כזה **דהוה בנהרדעא** — **ואסר שמואל**.

ומספרת הגמרא: **נפקי שיפורי**, יצא השמועה **דרבא**, ושרר, והתירו את היין. **ונפקי שיפורי דרב הונא בר חיננא ורב הונא בר רב נחמן, ואסרי**.

מסופר לקמן בגמרא, שאביי הוכיח לרבא מכמה עובדות של אמוראים הקדמונים ומברייתא, הסותרות את פסקו של רבא. ורבא חזר בו, ואסר.

ובכל זאת, אף אחרי חזרתו, יכול לסבור שאין החבית כולה אסורה בהנאה מחמת היין המעורב בו, ואכן דמי היין המעורב בה — בלבד אסור, והחבית תימכר חוץ מדמי יין נסך שבה, כדברי רבן שמעון בן גמליאל, הסובר כן [עד ב].

ומספרת הגמרא: **איקלע רב הונא בריה דרב נחמן למחוזא**. אחרי שרבא חזר בו, מחמת קושיות אביי. **אמר ליה רבא לרב אליקים שמעיה**, שמשו: **טרוק טרוק גלי**, סגור הדלת, **דלא ליתי אינשי וליטרדן**, שלא יכנסו אנשים להטרידני! וכוונתו היתה לרב הונא, שלא יקפחנו בהלכה זו. ובכל זאת, **על לגביה**, נכנס רב הונא אליו.

אמר ליה רב הונא לרבא: כי האי גוונא, באופן זה, כאשר שיכשך הגוי ביינו של ישראל בלי כוונת ניסוך לעבודת כוכבים, **מאי**, מהי ההלכה?

אמר ליה רבא לרב הונא: אסור אפילו

128. כן מבאר רש"י. [מבואר על פי התוס' והראשונים].

וטעמו, כי אם נפרש את הגמרא כפשוטה, שמתחילה לא התיר רבא את היין שבדלי, אלא

בא להשוות את הסיפא לרישא, כמבואר. ולמה באמת לא תירצה הגמרא כן?

מבארים התוס', כנ"ל, שהתרצן רצה לתרץ באותו הנוסח של התרצן הקודם לשיטתו של רב.

ומאורע כזה היה גם בטבריא — ואמר רבי יוחנן.

ואמרי ליה, השבתי לו לאביי: אין משמועות אלו קושיא עלי, כי הטעם שאסרו שמואל ורבי יוחנן, הוא: משום שהחמירו על בני מקומם, לפי שאינן בני תורה, ולא משום שהוא אסור מעיקר הדין.

ואמר לי אביי: וכי טבריא ונהרדעא אינן

בני תורה, ואילו דמחוזא בני תורה?!

וממשיך רבא לספר: מתניתא, מה היא הברייתא שממנה הקשה עלי אביי?

היא הברייתא דאגרדמים. וכך שנינו: אגרדמים, אדם הממונה מטעם המלכות על המדות והמשקולות, שלא ישקרו הסוחרים בהם. והוא גם טועם את היין⁽¹²⁹⁾, והוא עובד כוכבים, שקדח במינקה, מין שפופרת

את שאר היין שבחבית, וימכר כולה חוץ מדמי יין נסך שבה, ורב הונא התווכח עמו, מפני שרב הונא סבר שכל היין שבחבית אסור, קשה, מה הוכיח לו אביי בהמשך הגמרא, משמואל ורבי יוחנן שאסרו בנהרדעא ובטבריא, הלא גם שמואל וגם רבי יוחנן לא אסרו את כל החבית? והם סוברים [לקמן עד א] כרבן שמעון בן גמליאל, הסובר, שבאופן זה כאשר התערב סתם יינם ביין אחר תימכר כל החבית חוץ מדמי יין נסך שבה. ונאמר שם במפורש ששמואל ורבי יוחנן סוברים שההלכה היא כרבן שמעון בן גמליאל, אפילו כאשר התערב יין ביין — ומה מקשה אביי מדבריהם על דברי רבא, הלא רבא סובר כמותם?

ומחמת קושיא זו, הוכרח רש"י לפרש, שרבא לפני חזרתו התיר הכל, אף היין שבדלי, מפני שהוא מגע עבודת כוכבים בלי כוונה, ולא משום שנתערב. לפיכך, כתב רש"י, שרבא חזר בו אחרי שהקיפו אביי משמועות וברייתא, ואחרי חזרתו אסר את היין שבדלי, והתיר את החבית לימכר חוץ מדמי יין נסך, וויכוחו עם רב הונא היה אחרי חזרתו, אלא, שהתבייש לומר לו שהחזירו אביי.

התוס' והראשונים מקשים כמה קושיות על פירוש רש"י.

א. כמה מן הדוחק יש בפירוש זה שהגמרא מביאה את העובדות שלא כסדרן?

ב. דבר תמוה הוא שרבא יאמר למשמשו לסגור הדלת שלא יכנס רב הונא להתווכח אתו. ועל אף שחזר בו, למה לא ישמע את דעת מי שאינו סובר כמותו?

ג. איך נכנס רב הונא, הרי סגרו את הדלת? ואם נאמר, שמצא לו דרך ליכנס — היתה הגמרא צריכה לפרש זאת, ולומר "אפילו הכי דחק ונכנס"?

ד. מהלשון "דלא לייתי אינשי ולטירדן", משמע, על אנשים אחרים, והיה לו לומר "שלא יכנס רב הונא".

[על קושיות אלו מתרץ הרש"י: רבא לא רצה לומר לשמשו במפורש לטרוק הדלת לפני רב הונא, כי אינו דרך ארץ לסגור הדלת בפני אורח תלמיד חכם הבא לקבל פניו, לכן, השכיל לומר לו בלשון סתמי, שלא יכנסו אליו אנשים, מפני שיש לו איזה צורך בעיון דבר הלכה. וסבר, שרב הונא, במצאו דלת סגורה יחזור לאחוריו, או שהשמש לא יכניסו בקבלו הוראה סתמית. אך, השמש לא הבין, ובראותו אדם חשוב — הכניסו].

ה. מה הבושה בדבר להודות שחזר בו, ובכמה מקומות בתלמוד מצאנו שרבא הודה בפה מלא ואמר שטעה?

המשך דברי התוס' בהערות הבאות.

129. מדברי רש"י על הרי"ף משמע, שטעימתו

ומקשה אביי: מאי לאו, שאסרו אף בהנאה, למרות שגוי זה לא התכוון לנסך כלל, אלא לטעום לצורך עסקיו. וקשה על רבא, הסובר שבאופן זה לא נאסר היין שבדלי בהנאה (130).

שבה מנקבים חביות סתומות, ובה שואבים בפה את היין כדי לטעום את היין, והעלה יין לפיו, או שהאגרדמים טעם מן הכוס, והחזירו, ושפך את השיריים לחבית – זה היה מעשה, ואסרוהו חכמים ליין שבחבית.

רבן שמעון בן גמליאל?! הלא אינו סובר כמותו? דאלו רבן שמעון בן גמליאל לא התיר את הנאת היין שבדלי, ואמר דברים ברורים "ימכר כולו חוץ מדמי יין נסך שבו", ואילו רבא התיר הכל?

ז. מה הקשה אביי כלל מהברייתא דאגרדמים, ולמה חזר בו רבא מחמת ברייתא זו – רבא היה יכול לתרץ בפשיטות, שהברייתא מדברת בהחזירו האגרדמים הגוי, ונמצא שהוא נענע את כל היין שבחבית, ואילו בעובדא דמחזוא שפך הישראל את הדלי לתוך החבית, והגוי לא נגע כלל בחבית?

ח. בתוספתא מובאת ברייתא זו דאגרדמים, ונאמר שם "מפני שטיפת יין אסורה ואוסרת בכל שהוא", מוכח, שהאיסור הוא מפני "תערובת" יין ביין, בין אם החזירו ישראל בין אם החזירו הגוי?

ר"י בעל התוס', מבאר פירוש אחר, בכל הסוגיא, וגם גורס גירסא אחרת. [מבואר על פי המהרש"א].

רבא שהתיר את היין, התיר רק את היין שבחבית. והטעם, מפני שיש במעשה זה שתי סיבות להקל.

האחת. מפני ששכשוך גרוע הוא, כיון שהגוי לא התכוון לניסוך כלל, אלא לשאול אם יש שם יין. והשניה, מפני שנתערב.

ואם משום הסיבה הראשונה בלבד, לא היה מתיר, כיון שבכל זאת שכשך את היין, ואילו אם מפני השניה בלבד, לא היה מתיר את כל החבית, כי אף רבן שמעון בן גמליאל לא התיר את כל החבית. אלא, רבא התיר הכל, בהצטרף שתי

את היין, הוא, כדי לדעת חזוקו, ולפי החזוק כן ימכרוהו.

ומה שרש"י מוסיף "ונעשה סרסור ביניהם", כוונתו כנראה, שדמי היין נקבעים על פי האגרדמים. וביתר ביאור כתוב בפירוש הר"י מלוניל: גוי הממונה על שער מכירת היין, לידע אם הוא חשוב, וימכר לפי חשיבותו, ואם הוא רע ימכר לפי גריעותו.

130. רש"י מפרש: האגרדמים החזיר את היין לחבית. וכיון שכך, סבר אביי, שהיין שבחבית אסור, מפני מגע הגוי, כלומר: עצם השאיפה בפה והשפיכה בכוס מנענע את היין. לפיכך אסרתה הברייתא לכל החבית, וזה נקרא מגע. ורבא, אכן, חזר בו, מחמת ברייתא זו. ומוסיף רש"י: לכאורה היה אפשר לבאר שהדיון הוא על היין שבחבית, כיון שמעורב בו יין שנגע בו הגוי שלא בכוונה. ואם נפרש כן, נפרש שבהלכה זו, והוא דין "תערובת", התווכחו אביי ורבא, ולא התווכחו על היין שנגע בו הגוי, אם נתירו, כיון שנגע "שלא בכוונה". ורש"י שולל פירוש זה מכל וכל. מפני שאם נפרש כן, מה התווכח אביי עם רבא, ולמה חזר בו רבא? היה יכול לתרץ בפשיטות: הברייתא נשנתה לשיטת חכמים האוסרים "תערובת" יין ביין, ואילו רבא פסק כרבן שמעון בן גמליאל?

ומן ההכרח לפרש שוויכוחם היה בדיון "מגע גוי שלא בכוונה".

התוס' מוסיפים [עייין הערה 1] להקשות על שיטת רש"י:

ו. וכי היה רבא יכול לתרץ שהוא סובר כדעת

ותירץ לו רבא: לא, אין זה פירוש הברייתא, אלא אסרוהו בשתייה, ואילו למכרו לגוי מותר, ולא אסרוהו בהנאה, כיון שהגוי לא התכוון לנסך.

ומקשה לו אביי: אי הכי, למה כתבה הברייתא "ואסרוהו"? ליתני, היתה צריכה לשנות "ימכר", שמשמע איסור שתייה בלבד.

ואם תרצה לתרץ, שהתנא של ברייתא זו, לא היה רגיל להשתמש בלשון "ימכר", זה אינו

נכון, כדקתני סיפא, בסיפא אכן שונה לשון "ימכר", שכך שנינו בסיפא: חרב, משוגע ובעל מריבות, העושה דברים בחפזון בלא כוונה, עובר כוכבים, שהושיט ידו לחבית, וכפבור חבית של שמן היא, ונמצאת של יין — זה היה מעשה, ואמרו חכמים: ימכר, הואיל וסבר שהוא של שמן, לכן אינו אסור בהנאה, ואין לגזור שמא התכוון לנסך.

אבל, ברישא, באגרדמים שקדח במינקת או טעם מן הכוס, בידיעה שהוא יין, יש לחשוש שמא ניסך לעבודת כוכבים.

עמהם, כדי שלא יטרדו אותם אנשים [ומתורצת קושיא השניה, השלישית והרביעית], ורצה להתייעץ בנחת.

ורבא שאל את רב נחמן והזכיר לו שבעת למדו אצלו קרה מאורע כזה והתיר רב נחמן את היין. ואמר לו רב נחמן: אמת, התרתי, אבל לא את כל החבית, אלא, חוץ מדמי יין הנסך.

ורבא ממשיך לספר, שרב נחמן רבו לא החזירו מפסקו, אלא, אביי הוא שהקיפו בשמועות וברייתא, עד שחזר בו. והריטב"א מבאר, שאף שרב נחמן החזירו, רצה לשמוע מה כפי אביי. וגם אביי מודה שרב יוחנן ושמואל התירו בהנאה את שאר היין שבחבית, כמבואר, שהם סוברים כרבן שמעון בן גמליאל. עד שהביא לו הברייתא דאגרדמים, ונגיעה זו של האגרדמים הוא גם שכשון גרוע. ומה שהברייתא אוסרת את כל החבית מפני היין המעורב בו, כמו ששנינו בתוספתא, הוא מפני שהברייתא סוברת כחכמים —

ודייק ממנה אביי, שאף רבן שמעון בן גמליאל המתיר, יתיר רק את שאר היין, אבל מודה הוא שצריך לנכות את דמי יין הנסך המעורב בה.

ומחמת קושיא זו חזר בו רבא.

הסיבות. [ומתורצת קושיא הששית]. ולפי דרך זו, טעם ההיתר, אחת מסיבותיו, הוא: מפני ה"תערובת". ואכן, אין חילוק בין אם הגוי החזירו לבין אם הישראל החזירו [ומתורצת קושיא השביעית], אלא שהברייתא מתירה את החבית בהנאה מטעם "תערובת" [ומתורצת קושיא השמינית], חוץ מדמי יין הנסך, ואילו רבא נחית עוד דרגה ומתיר את כל החבית בהנאה, אפילו לדמי הדלי, מפני שהיה שכשון גרוע.

ועל סברא זו של רבא — חולקים רב הונא בר חיננא ורב הונא בר רב נחמן, וסוברים, שאין להתיר מפני שהוא שכשון גרוע, ודין יין זה כדין יין נסך, וכאשר נתערב — תלוי דינו במחלוקת רבן שמעון בן גמליאל וחכמים. [ועיין בריטב"א המבאר סברת מחלוקתם בדרך אחרת].

והתוס' גורסים "אי קלע רב נחמן למחוזא", רב נחמן [שהיה מרבתי של רבא] הגיע למחוזא, ורבא הלך להתייעץ עמו בהלכה זו. ומעשה זה היה לפני ויכוחו עם אביי [ומתורצת קושיא הראשונה והחמישית]. ורבא אמר למשמשו שישגור הדלת בעת כניסתו לרב נחמן, כי דרכם היה ליחד בית לאדם גדול המתאכסן

בן לוי: מאן דאסר, שפיר אסר, ומאן דשרי, שפיר שרי.

מאן דאסר, סבר: מימר אמר, הגוי אומר נח-ב בלבו: סלקא דעתיה, וכי עולה על הדעת דרבנן, כי הני אנשים מכובדים כמוהם, שיכרא קא שתו, שותים שכר תמרים!?! אלא, חושב הגוי, ודאי, האי חמרא הוא, יין הוא, ונפסיה לעבודת כוכבים. ואף שלא נגע ביין, אלא שפך מקנקן, כמו שמבואר בהמשך, מכל מקום, יש לחשוש שמא נגע ביין, וניסך, ואנו לא שמנו לבנו, ולא ראינו, כיון שהחזקנו אותו לישראל.

מאן דשרי, המתיר — שפיר שרי. וטעמו הוא: מימר אמר, הגוי אמר בלבו: סלקא דעתיה, וכי עולה על הדעת, דרבנן כי הני אנשים כשרים כמוהם, חמרא קא שתו, כאשר שותים יין, ואמרי ליה לדידי, ואומרים לי "תא אשקינן", בא והשקה לנו? ! הלא גם הגוים יודעים שבני ישראל נוהרים ביין שנגע בו גוי. אלא, חושב הגוי, ודאי שיכרא הוא קא שתו, שכר הם שותים, ולא נפסיה, ולא ניסך אותו.

ומקשינן: והא קא חזי, הרי רואה אותו, וניכר אם הוא יין או שכר?

על כל פנים, מוכח, שהתנא דייק בלשונו, ורק בסיפא אמר "ימכר", משמע שבאמרו ברישא "ואסרוהו", דייק התנא בלשונו ואסרו אף בהנאה.

תיובתא דרבא, וזו הקושיא שבגללה חזר בו רבא.

ומסקינן: תיובתא⁽¹³¹⁾.

הגמרא מספרת עובדא אחרת.

רבי יוחנן בן ארזא ורבי יוסי בן נהוראי, הוו יתבו וקא שתו חמרא, ישבו ושתו יין. אתא ההוא גברא, אמרו ליה רבי יוחנן ורבי יוסי לאיש: תא אשקינן, בא והשקה אותנו, מלא את כוסנו!

לבתר דרמא לכסא, אחרי שמילא את כוסם — איגלאי מילתא, התגלה הדבר, דעובד כוכבים הוא!

חד, אחר מאמוראים אלו אסר את היין, אפילו בהנאה. ואילו חד, האמורא השני, שרי, התיירו אפילו בשתייה.

ומבארת הגמרא את דעתם: אמר רבי יהושע

שבחבית, אסרתו הברייתא, כדעת חכמים האוסרים תערוכת יין ביין.

ויוצא לנו נפקא מינא להלכה בין רש"י לתוס'. לדעת רש"י שאיבה בפה או נענוע באמצעות זריקת שיירי הכוס — הוי נגיעה האוסרת את כל החבית, לרבא אחרי חזרתו בין לדעת חכמים ובין לדעת רבן שמעון בן גמליאל. ואילו לדעת תוס' אין זו נגיעה בחבית, ואינה אוסרת אלא במה שנגע, וכיון שנתערב — לדידן

131. מדבריהם של רש"י ור"י, מבואר שנחלקו גם בפירוש הברייתא של אגרדמים.

לדעת רש"י, האגרדמים נגע ביין בפיו, וזה מעשה נגיעה האוסר את היין, ואת כל היין. וכן אם טעם מן הכוס והחזיר את הכוס, ה"שפיכה" מנענעת את כל היין.

התוס' חולקים, ומבארים שאין זו דרך נגיעה. אלא, הגוי אסר רק את היין שנגע בפיו, או את היין שבכוס, וכשהוא מתערב עם כל היין